

Annex

La Procuració Reial, una institució cabdal, i unes reflexions sobre els Alexandrí/Massó

La creació del càrrec de procurador reial responia al progressiu procés de separació entre els béns que pertanyien al monarca particularment i els que pertanyien a ell en qualitat de cap del regne. El rei tenia disponibilitat plena damunt els primers drets i ingressos que foren custodiats en nom seu pel procurador reial, mentre que la despesa pública fou el destí principal dels ingressos i drets del regne, gestionats per l'administració civil amb el lloctinent o governador en cap.

El procurador dels béns reials al regne de Mallorca havia estat el batle reial de tota l'illa fins a la mort del Conqueridor el 1276 i l'accessió del rei Jaume II. Amb la seva reorganització de l'administració del regne, es creava un funcionari, el procurador reial, amb dedicació exclusiva i ampli poder d'actuació, directament responsable davant el rei.

Una distinció clara entre les dues categories de béns es feu palesa a la mort d'un monarca, quan els béns privats passaven a qui el rei havia designat, mentre que el patrimoni del regne passava al nou monarca. No obstant això, a l'època medieval, *“En este período se evidencia la confusión, indiferenciación o incluso identificación entre el Fisco del Rey (Hacienda Pública) y Real Hacienda o Patrimonio Real”* (Josep Francesc Conrado i de Villalonga, 1991, p. 52).

Existia la necessitat d'un organisme dedicat a gestionar els interessos privats del monarca, sobretot en un regne dispers en distància i amb distints règims de govern. Fou impossible administrar el conjunt del regne de Mallorca com és possible amb una entitat homologada i contigua. A més, el rei com a propietari gaudia d'un vast patrimoni. A Mallorca, per exemple, la seva porció de terres en tant que magnat de la conquesta, era aproximadament la meitat de tot. Acumulava progressivament drets damunt les porcions de Nuno Sanç, Gastó de Bearn i altres de menor importància, que la monarquia es dedicava a adquirir.

Aquesta política d'adquisició continuà fins a l'accés al tron de Pere IV de Catalunya i Aragó. Tot havia de produir rendes anuals, especialment els delmes sobre la producció agrícola; *“que allò ingressat per concepte de ‘delme’ a la Procuració Reial, al S. XIV suposava, en mitjana, més de la meitat de la recaptació global”* (Josep Fc. López Bonet, 1983, p. 388), a més dels impostos feudals com censos i alodials. Igualment el rei era propietari dels ports i les fonts d'aigua, el mar i les salines; recursos amb bones perspectives de taxació. El monarca no tan sols tenia drets sobre béns immobles i les seves rendes; l'administració local estava a la seva disposició. Les batllies reials, escrivanes i altres càrrecs pagaven una 'llicència' anual, i ell ingressava pels drets judicials una tercera part de les multes municipals cobrades. A més *“todos aquellos [béns] que carecían de titular y, además los que eran objeto de determinada acción judicial”*, pertanyien al rei (Conrado i de Villalonga, 1991, p.56).

L'abast de la Procuració

Aquests exemples són tan sols una part dels béns i drets administrats pel procurador reial. El seu poder i àmbit d'influència fou enorme sobre el territori i les persones. Ell tenia autoritat per actuar en nom del rei, i les seves determinacions no podien ser posades en dubte pels tribunals. Fou el segon oficial del regne i substituïa el governador en cas de vacança. Conrado i de Villalonga parla de les seves atribucions en aquests termes: *“La amplitud de competencies y la administracion patrimonial implican una presencia casi continua en el desarrollo de la vida politica del Reino; si a ello le añadimos que el Procurador era siempre persona de la confianza del Rey y de su entorno, resulta fácil entender que la influencia de la Procuración en los acontecimientos políticos era constante.”*

El Procurador Real era el ministro a quien se dirigían las autoridades extranjeras en peticion de numerosos servicios, en especial en temas de comercio exterior [...]” (1991, p. 102).

Andriol d'Alexandri com a oficial de la Procuració Reial

Entre els departaments de l'oficina del procurador hi havia el de la notaria i escrivania; l'imprescindible servei professional de documentació. Totes les determinacions del procurador: judicials, executives, o administratives, i les ordres i els registres patrimonials havien de ser revisats i documentats, i les persones involucrades en cada procés, informades per carta. Un notari era una persona amb formació i coneixements extraordinaris, mentre que el procurador fou un càrrec polític que, a la pràctica, bé podia ser obligat a dependre de les habilitats dels seus adjunts i assessors.

Així, essent un binissalemer encarregat amb funcions d'aquest natural, s'obria un ventall de possibilitats per ell i pot ser també per nosaltres, en intentar comprendre el Binissalem i la Mallorca de fa set i vuit segles. Tenim exemples documentals de les seves competències i activitats, un dels quals escrit per ell mateix.

L'abril de l'any 1348 *“n Andriol Dalaxandria escrivia de la trasoria”* fou responsable d'auditar la despesa de 500 ll. en obres de reparació en el castell de Santueri. El seu informe diu, *“E lo dit senyor Rey aia feyt menament a mi que yo li fassa executoria de la dita letra por tall com lo dit Traserer no es en la cort.”* Aquest document estava *“Scrita a Valencia”* on era el rei, i la transcripció moderna és de Juan Muntaner Bujosa (1937-8, p.181-83).

De novembre del mateix any, tenim *“[...] una escriptura feta per man den Andriol Dalaxandria notari i escrivia de la tresoreria reyal de Malorcha d'una estimacio d'obra que fo feta en lo castell de Sentoyri segons que devall arguament es contengut [...]”* (1937-8, pàgs. 181 -183).

El notari explicà amb tot detall com ha executat la tasca que li havia estat encarregada, *“a mi Andriol Dalaxandria notari escrivia de la Casa de la Procuracio reyal de Malorches”*. El procés de reparació incloïa:

“[...] la mola del dit castell tot alarodor a feta murar e cloura, la qual cloenda part es una tapia dalt, part dues tapias dalt, part tres tapias dalt.”

“[...] fets tot alarodor cclxx* marlets poc mes ho menys a pera e a morter peredats e xalbats.”

“[...] una torra que es debes la mar la qual un lamp lavia tota fesa, ha fet une de les contonades de nou, so es de l'escala de la dita torra amunt ab contons de pera e paredats”.

(*) És curiós com els cristians encara no havien adoptat els nombres àrabs i continuaven emprant l'incòmode numèric romà.

L'informe continua, anomenant totes les autoritats, *“promens”* i altres, els tècnics de la construcció i el rector de *“Felanig”, “[...] que muntassen al dit castell”* per determinar si l'obra feta corresponia al preu (*estimació*) declarat pels mestres treballadors; *“[...] cascun demanat particularment e tots justats, estimaran la dita obra que podia costar”* i que *“ [...] amuntar a deu milia sols de moneda de reals de Malorques minuts”* és dir, 500 ll., just la quantitat de la lletra (Montaner Bujosa, 1937-8, p. 182-3).

És fàcil d'imaginar la visita del col·lectiu de prohoms, *“[...] en presencia dels quals lo dit Bernad de Vals mostra als mestres com faeren la dita estimacio la obra la qual el avia feta al dit castell [...]”* (1937-8, p. 182). Bernad de Vals fou el castellà de Santueri. S'intueix que a d'Alexandria no era del tot familiar la terminologia d'obres, ni d'obres: ell parlava de *“pichaperes”* i *“mestre de serra”* (fuster?) (p. 182). Aquesta tasca no fou estrictament rutinària per un notari escrivà. Els notaris, però, amb la seva superior formació, foren funcionaris força versàtils.

Més familiar havia estat la tasca de confeccionar la *“Relació de béns immobles que foren confiscats a Bernat de Buadella, amb la valoració corresponent”*, document preparat també el 1348, abans de tornar els béns de Buadella a la seva família (Gabriel Ensenyat Pujol, Volum II, 1997, p. 343-347).

“[...] fo fet eventari per n'Anthoni Salvador, scrivà de la cort del vager del la ciutat, e per n'Andriol d'Alexandria, notari e scrivà de la casa de la procuració de Mallorques rayal, e per Guillem Alayà, exactor dels drets de les corts” (1997, p. 343).

(*) Bernat de Buadella, cavaller, havia estat castellà de Pollença i fou decapitat al 1345 per conspirar contra el rei Pere IV. El llistat del seus béns era bastant extens.

El canvi de fortuna d'Andriol d'Alexandria l'any 1349

L'actitud del rei Pere IV vers el patrimoni reial era diferent de la dels seus predecessors. Mentre que existí al regne de Mallorca el seu monarca particular, sense grans recursos i amb pocs mitjans per augmentar el seu patrimoni, seguia una política d'adquisició i conservació de béns. Pere IV, a diferència, començà immediatament a vendre o traslladar béns per perseguir els seus fins polítics. En conseqüència, l'oficina de la Procuració Reial veia canviant el seu balanç financer de positiu a negatiu. Diu Ensenyat Pujol, *“Ara bé, com a conseqüència de les donacions i alienacions de béns i rendes de la monarquia, el Reial Patrimoni, tant pel que fa al regne de Mallorca com al Rosselló deixarà d'esser rendible i aviat serà deficitari”* (1997, vol. 1, p. 444, núm. 31).

De Pau Cateura coneixem que, després dels problemes per aconseguir els diners que necessitava el rei, (la dècada de 1340-50 foren anys de fam i de la pesta negra), *“[...] Pedro IV, en contestación a Gilabert de Centelles, [el governador de Mallorca] le autoriza a pedir créditos con la garantía del Patrimonio real, e incluso vender censales i violarios por el precio que estime conveniente para poder cumplimentar en su momento las pagas de las tropas desplazadas a Mallorca para defensa de la misma frente a Jaime III”* (1982, p.129). (subratllar nostre)

S'ha de considerar la possibilitat que el notari escrivà de la Procuració, com el seu superior, no estiguessin d'acord amb la nova política. Ambdós foren castigats amb la confiscació dels seus béns particulars abans de la fi de la dècada. És possible que, a més d'associació amb aristòcrates sospitosos, Andriol d'Alexandria i Bernat Roig, el procurador reial (que ja havia mort de la pesta, el 1348, abans que els seus béns fossin confiscats), fossin acusats d'actes

o actituds hostils a la nova política? Es recorda que d'Alexandri havia substituït al tresorer el 1348; no treballava només elaborant escriptures.

Reflexions sobre les famílies Alexandri i Massó

Quin fou l'abast de les activitats de la família Alexandri? De l'evidència documental, és clar que els Alexandri compaginaren diferents camps de treball: mercaders, notaris, alts funcionaris del regne i terratinents.

Sembla ben possible que persones de la família haguessin estat involucrades a la conquesta, però no sabem en quina qualitat. Tenim la dotació d'un habitatge a Ciutat pel magnat Nuno Sans, amb la designació "*Barobe de Alexandria filio Aaron judeo nostro*" i la dotació d'una alqueria de 9 joves pel magnat Gastó de Bearn a Canarrossa. (Vegeu capítol 37, pàgines 311,312.) Després de la confiscació manquen notícies dels Alexandri fins quasi al final del segle XIV. Podem pensar que la família intentava restablir la seva riquesa i condició social durant aquests anys, amb discreció probablement.

En el comerç

Tenim constància documental des de 1302 de les activitats mercantils dels Alexandri. Hi ha, a més, una pista suggerida a *Historia del reino de Mallorca*, d'Antoni Pons Pastor (vol. V). Mossèn Pons conta que entre els personatges més importants a bord d'un vaixell fou "el escrivà, escribano o notario", que "estaba en el bajel para actuar en calidad de fiel y testigo mayor, ya que su presencia valía por tres" (1970, p. 17).

"Guardaba consigo el libro de asientos en el sitio, que nadie pudiese escribir, leer o retener en su poder. Si otro lo tuviese, el libro perdería su valor y crédito y el escribano, despojado de todo lo propio, tras de ser despedido de la nave, le sería cortada la mano por auto de justicia, una vez probado el delito" (p. 17).

"Venía revistido de tanta autoridad que ningún convenio era válido en la nave sin su presencia" (1970, p. 17).

És possible que un o uns Alexandri ocupessin tal ofici en el comerç marítim, per exemple, al llarg dels segles XIII i XIV?

Pons Pastor continua, "En la Edad Media todo el mundo catalán se enriquecía febrilmente desde los reyes, nobles y burgueses hasta la gente popular, lo mismo cristianos que judíos y musulmanes venden, compran, trafican, fletan barcos y comercian.

Toda la franja costera de Cataluña, Baleares y Valencia viven para el mar y vers la mar. El valor de las mercaderías desembarcadas o de paso por ella cada año se cifra en muchos centenares de miles de libras" (1970, p.104).

Com a notari i/o funcionari

La carrera de notari és una constant a les vides de les famílies d'Alexandri i Massó al llarg del segle XIV. No sabem durant quants anys Andriol o altres de la família estigueren associats amb l'oficina de la Procuració; pot ser dècades. El càrrec d'un notari moltes vegades fou vitalici, a més de ser un càrrec heretable. En el cas de treballar a l'oficina de la Procuració

Reial, la persistència en el càrrec era prohibida, però una prohibició podia indicar un hàbit real de persistir-hi. Mai un Alexandri o Massó no ocupà un càrrec municipal, que sapiguem, cosa incompatible amb la seva posició de notari escrivà del regne.

Membres de les famílies són esmentats com a notaris una i altra vegada, en particular Pere Massó: 1345, 1346, 1362, i 1385, i Andriol d'Alexandri, quasi tota la dècada de 1340 i, possiblement, ell mateix emprant el nom de Ramon Massó, l'any 1354.

Andriol d'Alexandri fou funcionari de la Procuració Reial en la dècada 1340, i Bernat Massó fou batle del bisbe de Mallorca a Sencelles entre els anys 1337 i 1344, almenys.

A Binissalem

Des de l'any 1310 Binissalem pertanyia a la porció reial, mentre que la primera actuació dels Alexandri, fins aquell moment identificats com mercaders i ciutadans, a la vila a data de l'any 1313. No perderen temps en obtenir concessions reials lucratives com l'explotació d'un forn de puja (vegeu capítol 37, pàgines 314, 315).

A la part forana, la vila i la comarca, Obert i Andriol d'Alexandri foren primer de tot, terratinents, actius en l'explotació de les seves propietats. Atès que hi havia una "*alqueria de Alexandria*" (*Memorialò Càpbréu*, 1235 o 36?) al primer repartiment de terres de la porció de Bearn, és possible que la família tengués terres al municipi ja abans de la conquesta, i que fossin participants, de quina manera no ho sabem, en la conquesta. Pel seu propi nom, la família ostentava un internacionalisme; no és el mateix provenir de Terrades que provenir d'Alexandria. Fora de Ciutat les seves activitats se centraren en l'antiga porció de Bearn: a Canarrossa i Sòller. Per contra, els Masó/Massó tenien llaços amb Inca.

Llaços amb la família reial

Cercant possibles llaços directes entre els Alexandri i la família reial, és molt curiós trobar el cas de les "*Desventures domèstiques del Infant En Ferrand de Mallorca*" (transcrites per E. K. Aguiló, 1903-1904, *BSAL*, pp. 325-350) en les quals trobem involucrat el "*frater Antonius de Alexandria*", frare Antoni d'Alexandri, qui tenia el càrrec de 'lector'* en un convent de Famagusta (Xipre) a la primavera de l'any 1342.

Ferrand de Mallorca, segon fill de l'infant Ferran, fill militar del rei Jaume II i mort en batalla més de vint i cinc anys abans, (el 1316) fou germanastre legítim del rei Jaume III. Ferrand fou casat amb una filla del rei de Xipre i se sospita que el seu sogre el volgué assassinar. En Ferrand escrivia una llarga carta o memoràndum al seu germanastre major que tractava de l'atemptat d'Hughes IV, rei de Xipre, a través d'una calúnnia, per condemnar el seu gendre de traïció i donar-li mort (Mas-Latrie, comte de, transcrit per E. K. Aguiló, 1903-04).

Sembla que a l'arrel de l'assumpte hi havia un odi d'Hughes IV cap als Franciscans, mentre que la família reial mallorquina n'eren els seus deixebles incondicionals. L'infant Ferrand havia estat criat per la seva tia, la reina Sanxa de Nàpols, que, amb el germà d'ella, Felip, foren els franciscans amb més constància de tota la família del rei Jaume II. Frare Antoni d'Alexandri assumí el rol de portaveu (encara que el lector no fou un càrrec major) quan uns frares foren encarcerats pel rei Hughes IV i acusats de traïció. Tan sols podem conjecturar

(*)
Lector fou un càrrec dels ordes menors de l'església, i els lectors no eren necessàriament sacerdots. Com suggereix el seu títol, la seva primera habilitat fou de parlar o cantar a les misses.

que el frare Antoni pertanyia a la mateixa família, com el seu comportament ho suggereix. El nom Antoni fou emprat per la família a Mallorca vers 1400, una o dues generacions més tard.

L'Infant Ferrand havia passat la seva vida a l'est de la Mediterrània, però tenia títols, però pocs béns, al regne de Mallorca. Li fou donat el títol de comte d'Omelades, prop de Montpeller i tenia un enllaç amb Mallorca mateixa. L'any 1337, el seu germanastre, el rei Jaume III, li donava el "*locum de Miramar, parrochis Vallis de Mussa*", (Vich Salom i Muntaner Bujosa, 1945, p.176) amb el famós monestir que el rei En Jaume havia dedicat a estudis de llengües i religions. Fins i tot el rei Pere IV, malgrat la seva enemistat intensa contra aquesta branca de la seva família, s'havia interessat per l'assumpte, fins al punt d'amenaçar d'envair el regne de Xipre. També el papa, Benet II, envià missatges on demanava prudència, però, com en tantes causes, no sabem el desenllaç de l'afer. Alguns historiadors, però, daten la mort de Ferrand de Mallorca el mateix 1342.

Andriol d'Alexandri i Pere Massó foren citats per testificar en el procés contra Arnau d'Erill (1345), diu Quadrado, (1914, p. 90- 92) el primer per doble motiu, entre "*cuotados como testigo por parte del fiscal contra Erill*" i també entre "*presentados por parte de Erill contra la pandilla de los Roigs*". El donzell, cavaller Pere de Torrella fou citat pels mateixos dos motius, i ell fou un clar partidari de Jaume III (J. M. Quadrado, 1914, p. 90). Podem deduir alguna cosa sobre l'actitud d'Andriol d'Alexandri? El notari, Pere Massó, fou citat tan sols "*por parte del fiscal contra Erill*" (p.92).

Un alt percentatge dels condemnats pels processos judicials d'aquells anys havien tingut importants càrrecs polítics al llarg dels regnats anteriors; alguns tan enrere com trenta anys. Havien estat lloctinents, veguers, i castellans. És impossible que Alexandri no hagués tractat professionalment amb ells en qualitat de notari o funcionari; a més podia haver estat amic personal dels cavallers de la comarca i, presumiblement, amb altres de tota l'illa.

Després de 1349, Andriol d'Alexandri 'convertit' en Ramon Massó?

La confiscació dels seus béns i la probable pèrdua del seu càrrec a l'oficina del procurador no implicava que n'Andriol hagués de renunciar la seva activitat com a notari, almenys en assumptes locals. Per exemple, intervé en l'adjudicació el 1354 de la venda de diversos impostos a la comarca. N'Andriol havia tingut propietats als dos municipis que solien pagar impostos junts: Alaró i Binissalem.

Ramon Massó continua l'explotació de les seves terres i "*Raimundo Masoni*" venia gra de Binissalem al bisbe l'any 1363, que fou un any de pesta, i probablement de fam. Bernat Massó va ser Batle bisbal de Sencelles; almenys els anys 1337 i 1344, en el temps del bisbe anterior.

La suplica, presentada al governador l'any 1369, (vegeu-ne la traducció al català a l'annex, pàgines 48 i 49) de fet fou presentada també al procurador reial, Ferrer Gilabert, ("*et vobis Ferrario Gilaberti procuratori jurium et redituum domini Regis in Majoricis*"), i es nota que els suplicants feien una visita personal al procurador el mateix dia de l'entrega al governador. Ferrer Gilabert els donava una acollida cortesa i sol·licità una còpia de la petició per poder respondre-la. És possible que la resposta fos redactada per ell, a pesar de sortir en nom del governador, essent la parròquia de Robines, que fou la vila de Binissalem, sota domini del rei mateix.

Els suplicants de Lloseta, "*prenomenati homines de Loseta*", no eren del reialenc, sinó baix del domini del cavaller Togores, fet que podia haver obrat en perjudici de la seva causa. (Transcripció de E. K. Aguiló, BSAL 3, 1890, p. 283).

La comunitat jueva

A part de la referència, el 1233, a "*Barobe de Alexandria, filio Aaron judeo nostro*" (també esmentat a *capitol 37*, p.312) ens manca qualsevol indicació de confessionalitat de la família. La presumpció és que foren jueus en el principi del regne, però en algun moment es convertiren al cristianisme. No tenim cap raó per a pensar que foren obligats per força a convertir-se; la conversió passà en altres famílies benestats. Al segle XV, a Sóller havia una família de conversos amb el llinatge 'Alexandre o Alejandro Adret', i això suggereix que foren descendents dels Alexandri de Sóller del segle XIV. Dos d'ells foren distingits professionals, i d'un, ens diu Álvaro Santamaría, que "*como jurisconsulto destacó Juan Alexandre Adret*" (1953-60, p.192).

Des de l'oficina del procurador, Andriol d'Alexandri havia tingut oportunitats per ajudar la comunitat jueva. El procurador "*Es también Juez en causas civiles y criminales de judíos y moros por ser ambos colectivos adscritos al Patrimonio Real y estar bajo la salvaguarda especial del Rey*" (Conrado i Villalonga, 1991, p. 98).

Un tradició oral

Podem especular si l'existència de la família d'Alexandri, terratinents prominents i benestants, havia tingut alguna cosa a veure amb la creació d'una 'tradició', bastant confusa i evidentment oral, que ha revelat Joan Josep Amengual, en el seu *Diccionario mallorquin-castellano-latin* (1858, p. 254). Segons diu, la tradició parla de tres alqueries de Binissalem donades a jueus pel rei En Jaume, on ells temptaven de crear un nou poble 'seu', però que foren expulsats per la força.

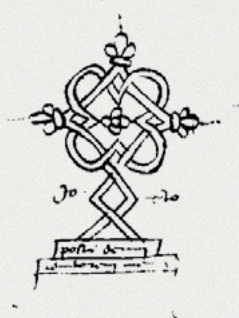
No hi ha base en els fets documentats que hem vist. Cert és que les alqueries i rafals esmentats a la 'tradició' foren d'Inca, eren cinc, i allà hi havia una població jueva establerta amb tota normalitat. El 1329, ells representaven un 2,94% de la població d'Inca, segons les dades del pagament del fogatge (Llabrés i Rosselló, p. 145).

Hem trobat una venda de terres d'una jueva a una cristiana l'any 1290 "*de l'Alqueria Palmer* (Canarossa)", "*Huava, esposa de David Perfet*", venia a "*Elisenda, esposa de Ramon de Navarra cuatro jovades de tierra*", el 5 d'abril. Aquesta terra fou venuda altra vegada el 17 d'abril del mateix any a Pere Sunyer (Jorge Maíz Chacón, 2010, p 44). Ja es menciona el "*Palmer*" a l'any 1240: "*una jovada al Palmer*" (RRV1) com a part de la cessió del desè dels homes de Vic a l'Església de Mallorca.

Sembla més probable que aquesta propietat fos venuda per una raó corrent, però ocorria en un moment, durant el breu regne de Alfons III, en què la tinença de terra i immobles fou prohibida als jueus. Foren algunes vendes forçades per llei, l'arrel de la qual relata la 'tradició'? O existia una situació de por de part d'alguns jueus en front de l'amenaça de persecució o mort a mans dels cristians, com succeïa en altres llocs? (Vegeu el Capítol 38)

La 'tradició', segons Amengual, és d'un conflicte llampant i melodramàtic que acabà amb la compra pels veïns cristians de les alqueries o rafals, després de l'expulsió dels jueus. Si

hagués passat talment com es diu, hauria deixat rastre documental, cosa que cap cronista no ha mostrat fins ara. Atesa l'extrema sensibilitat dels assumptes de la comunitat jueva i la consegüent extensa documentació de les seves activitats, és impossible que un conflicte com el de 'la tradició' no hagués provocat una investigació a fons i amb documentació copiosa. A més, que a la vila de Binissalem les notícies de tal afer poguessin haver estat suprimides, des de les institucions de Ciutat és molt improbable. Seria interessant cercar-ne, en els ben conservats arxius de la Procuració Reial, algun indici.

Segell (1511) d'un document notarial d'entrada a Bailiol College, Oxford, Anglaterra

FONTS CITADES

- _ Conrado i de Villalonga, Josep Francesc, *La Procuración Real en el Reino de Mallorca*, 1991
- _ Josep Fc. López Bonet, L'Estudi del delme recaudat per la procuració reial de Mallorca en el segle XIV [...]", *BSAL* 39 (2) 1983
- _ Joan Muntaner Bujosa, "Notes sobre els Castells de Mallorca 1377-1707", *BSAL* 27, 1937-8
- _ Pau Cateura Bennassar, *Política y Finanzas del Reino de Mallorca bajo Pedro IV de Aragón*, 1982
- _ Gabriel Ensenyat Pujol, *La reintegració de la Corona de Mallorca a la Corona d'Aragó (1343-1349)*, Volum II, 1997
- _ Antoni Pons Pastor, *Historia del reino de Mallorca*, vol. V, 1970
- _ Mas-Latrie, (Comte de), transcrita per E. K. Aguiló, "Desventures domestiques del Infant En Ferrand de Mallorca," *BSAL* 10, 1904
- _ Vich Salom i Muntaner Bujosa, *Documenta Regni Majoricarum*, 1945
- _ Joaquín Maria Quadrado, "Indice de las personas nombradas en el proceso", (contre Arnaldo de Erill.) *BSAL* 15, 1914 i 15
- _ transcripció de E. K. Aguiló, "Sobre la Iglesia Antiga de Rubines y la nueva de Binissalem", *BSAL* 3, 1888-89
- _ Francesc Canals, *Judicis* 2
- _ Joan Josep Amengual, *Diccionario mallorquin- castellano- latin*. 1858
- _ Llabrés i Rosselló, *Inca en la Història*, 1998
- _ Jorge Maíz Chacón, *Los Judíos de Baleares en la Baja Edad Media*, 2010

Creant la vila de Binissalem

Un mosaic de cent-cinquanta anys del Regne de Mallorca,
des del 1231

Pel que fa a les imatges, fotografies i il·lustracions: Atès que algunes fotografies, imatges i il·lustracions contingudes en aquesta obra han estat realitzades per tercers, la reutilització i difusió d'aquestes no està coberta per la llicència Creative Commons ni per cap altra llicència, per la qual cosa la seva utilització serà responsabilitat de la persona que en faci ús. En cas que un tercer trobàs que en aquesta obra s'ha fet un ús no autoritzat de les seves imatges, fotografies o il·lustracions pregam que es posi en contacte amb info@creantbinissalem.com per a la seva retirada o correcció.